

MUZEJSKO
DRUŠTVO
BLED

RAZGLEDI

OBČASNIK 2022 12

DOMOZNANSKI, ZGODOVINSKI, DRUŽBOSLOVNI, KULTURNI IN UMETNIŠKI PRISPEVKI TER NOVICE

KORENINE SLOVENSKE ODOJKARSKE REPREZENTANCE SO POGNALE NA SELU PRI BLEDU

Srečo Vernig

Ljubitelji športa na Selu pri Bledu so igrali nogomet in odbojko. Za žogo bi dali vse. Oče Toneta Kavčiča (šofer v Elanu), je obljubil, da prinese žogo, pa se ni izšlo. Prvo žogo in zelo slabo mrežo za odbojko je verjetno dal takratni hišnik v TVD Partizanu Bled Martin Žvegelj. Tako so igralci prišli do prve žoge. Ljubiteljsko so »trenirali« na Fratah (sremska zemlja, Selska gmajna) pri Kuharjevi Pavli, kjer so si uredili preprosto igrišče, to je na poti s Sela proti Savi, običajno ob nedeljah dopoldan ali popoldan in še med tednom bolj proti večeru. To je bilo še pred letom 1959. V ekipo jih je organiziral Zdravko Silič, ki je bil vsaj deset let gonilna sila odbojke na Bledu. Da bi se lahko vključili v tekmovanja, so se morali formalno organizirati. Šest ljubiteljev športa je leta 1964 na sestanku krajevne skupnosti Ribno ustanovilo Športno društvo Ribno in podpisalo ustanovno listino. Papirje so dostavili na občino v Radovljico Janku Rozmanu, ki je bil takrat zadolžen tudi za šport in gasilce. Ustanovni člani so bili: Zdravko Silič (Siličev), Mirko Silič (Siličev), Jože Valant (Katrčkov), Jože Kristan (Brsov), Janez Kristan (Brsov), delal v Elanu, Oman Filip iz Ribnega (Omanov, prej Štorov), ki je delal v Verigi Lesce. Nekoliko kasneje se je skupini priključil še Peter Zupan (takrat je živel na Bledu), ki je igral pri kranjskem Triglavu. Zelo hitro tudi Miha Torkar (Mgrov)

in Jože Kristan (Brsov). Trenirati so začeli v Ribnem, kjer so imeli na Oddihu igrišče (današnji Hotel & Glamping Ribno Bled). Ker igrišče ni ustrezalo tekmovalnim progijem so v okviru TVD Partizan Bled organizirali odbojkarsko sekcijo Ribno-Bled (istega leta 1964). Trenirali so v telovadnici TVD skupaj z veslači, tekme pa igrali v telovadnici in na lešu pred telovadnico. Na tekme so hodili s kolesom, v Kropo, Kamno Gorico (kasneje Lipnico), Jesenice, na Breg, tudi v Radovljico. Ko so jih po tekmi doma vprašali, kako so igrali, so odgovorili, da so igrali Selani, zgubili pa Ribnani. Leta 1965 je v okviru TVD Partizan nastala prva ekipa Bled-Radovljica (po fotografiji iz leta 1969, od leve proti desni: Janez Humerca, Miha Ferjan, Jure Vogelcnik, Miha Torkar, Franci Pintar, Peter Zupan, Ferdo Vidic, Peter Zorec in na začetku tudi Marjan Ravnik, ki se je smrtno ponesrečil pri priklopu transformatorja) in druga ekipa Radovljica-Bled (1969 Mitja Torkar, 1968/69 Bojan Vernig, 1969 Erlan Jože in drugi. Leta 1970 se je v okviru TVD Partizan Bled ustanovila ekipa Odbojkarski klub (OK) Bled. Takrat so igrali: Miha Torkar, Zdravko Silič, Stane Zajc, Franci Pintar, Andrej Rekelj, Bojan Vernig, Srečo Vernig, Mitja Torkar, Leon Gradnik, Milan Osterman, Rado Bohinc, Dragan Eglič. Igrali so na lešu pri telovadnici TVD Partizana Bled.

Torej, ljubiteljska skupina odbojkarjev iz Sela pri Bledu je ustanovila športno društvo Ribno (1964). Iz nje je v okviru TVD Partizan Bled nastala odbojkarska sekcija Bled (1964), ki se je preoblikovala v dve ekipi (1965): OK Bled-Radovljica in OK Radovljica-Bled. Po prenehanju delovanja teh dveh ekip so ustanovili v okviru TVD Partizana Bled OK Bled (1970), ki se je kasneje preimenoval v OK Autocommerce (2004), še kasneje v ACH Volley (2007) in iz nje je nastala zmagovita slovenska moška reprezentanca, trikratni evropski podprvaki (2015, 2019 in 2021).

Viri: Po spominih - Janez Kristan, Miha Torkar, Peter Zupan, Vladimir Silič, Matjaž Silič, Peter Zorec, Rozka Žvegelj, Mitja Torkar, Franci Pintar. Ker je prispevek narejen po spominih dopuščam možnost kakšnih drobnih napak.

IZ KNJIGE O LEPEM VEDENJU, 1910

»Kdor je izobraženega srca, značajan, ponižen, požrtvovalen in resnično ljubi svojega bližnjega, pa to tudi v besedah, vedenju in dejanju nazunaj kaže, je vljuden in olikan.«

»Včasih sta se dva mladeniča iz sosednjih vasi ali župnij sprla morda radi krivcev ali radi kake druge ničvredne stvari, pa so pozneje v prepri in sovraštvo zašle cele vasi, cele soseske. Taka žalostna nasprotstva obsoja krščanska vera, obsoja olika, obsoja vsak pameten človek.«

Osebni arhiv: Miha Torkar

BLEJSKA PLETNA PRAZNUJE 120 LET

Joža Rozman

Pojav čolnarstva oz. pletnarstva je tesno povezan z vasjo Mlino in njenimi prebivalci. Ko je v času fevdalizma nastala zemljiška posest prošitje na otoku s cerkvijo, so bili za oskrbo otoka in prevoz ljudi tja zagotovo zadolženi podložniki z Mlina. Preko vasi je tekla prometna pot proti Bohinju in posredno vabila vernike v Marijino cerkev, ki je tako verjetno že v 12. stoletju postala tudi romarski kraj.

Z reformami Marije Terezije so bili kmetje iz vasi Mlino prikrajšani pri delitvi

zemlje, zato so dobili pravico prevoza potnikov na otok, ki so ga v zameno za oprostitev plačila davkov opravljali brezplačno. Ta dejavnost še vedno prehaja iz roda v rod in danes je na jezeru aktivnih 23 pletnarjev.^[1]

Na oljni sliki Bleda iz leta 1775, ki visi v Škofijskem muzeju v Brijunih, je na Blejskem jezeru naslikanih tudi več plovil. V ospredju je razločno vidno plovilo sestavljeno iz dveh povezanih deblakov^[2], ki ga upravlja veslač z enim veslom. Na Mlinem, nekje pod današnjo Vilo Bled, sta ob obali privezana še dva taka deblaka; prav tako na vsaki strani otoka, ki pa sta z deskami povezana v nekakšen katamaran. Dobrih sto let kasneje, l. 1883, so cesarja Franca Jožefa I. na otok zapeljali že s pletno.^[3]

Sprva so bile pletne večje in niso imele strehe, prevažale pa naj bi

V pletni na klopcah sedita z leve Jože Knaftič - Kobuk in Ciril Rekar, na pragu sedi Janez Zupan - Ksel. Pristan pod Kazino okoli leta 1967. (Niko Mučič, osebni arhiv)

1 Prva tarifa za prevoz na otok se pojavi v letu 1907, ko je novo zgrajena bohinjna železnica pospešila razvoj turizma, prvi enotni cenik pa v letu 1911. Več o čolnarjenju in pletnah na blejskem jezeru glej v Benedik, B, 1984. Čolnarji in izvoščiki na Bledu. V: Vodopivec, P (ur.). Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 32. letnik, 2. in 3. zvezek. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev, str. 214–223; Marolt, T: Jezerniki: Prigode in nezgode z jezera in še o pletni in pletnarjih. Razgledi muzejskega društva Bled, številka 11 (ur. Marko Vidic et al). Bled: Muzejsko društvo Bled in Zavod za kulturo Bled, 2019, str. 51–72.

2 Deblak je plovilo narejeno iz drevesa (zelo verjetno iz hrasta) in je imelo zaradi ploske oblike dna manjši ugrez. Za takšno plovilo se uporabljajo tudi izrazi kot so drevak, izdolbenec, celak in brunik.

3 Kopiji obeh slik se nahajata tudi v Viteški dvorani Blejskega gradu. (Fajfar, J: Sliki Bleda z okolice iz leta 1775. *Blejski grad – 1000 let prve omenbe* (ur. Marko Vidic). Bled: Muzejsko društvo Bled, Zavod za kulturo Bled, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2011, str. 150–167.) Fotografija pletne s cesarjem Francem Jožefom I je objavljena na str. 40 v Marolt, T: O možu, ki ga je vzela vojska. Blažu Janu – Turšču v spomin (1874–1915). *Razgledi muzejskega društva Bled*, številka 7 (ur. Marko Vidic et al). Bled: Muzejsko

do 35 oseb.^[4] Današnja oblika pletne, katere izdelava in vožnja po jezeru je vpisana v register nesnovne kulturne dediščine^[5], izvira iz začetka 20. stoletja. Po pripovedovanju Terezije Vernig (rojene Zupan)^[6] in Antona Marjana Zupana^[7] so prvo pletno, kakršno vidimo danes, zgradili leta 1902 v t.i. zagadi (med Turščevo in Kselovo domačijo na Mlinem).^[8]

Pri gradnji sodobne pletne, ki danes meri v dolžino lahko tudi do 760 cm in v širino do 230 cm in je na obeh straneh zašiljena ter pokrita s streho^[9], so po pripovedovanju prej omenjenih sodelovalci Anton Zupan – po domače Ksel (1884–1966)^[10], Blaž Jan – po domače Turšč (1874–1915)^[11] in Janez Žumer – po domače Kašar (1872–1956). Pri projektiranju blejske pletne so se zgledovali po čolnu, ki so ga za plovbo po jezeru iz avstrijsko-koroških jezer pripeljali grofje Windischgrätzki.^[12] Od tam je leta 1910 Janez Cvenkelj za prevoz romarjev pripeljal tudi t.i. *kanon*. Ta je bil večji, a tudi težji čoln, medtem ko je bila pletna okretnejša v vseh vremenskih razmerah.

Po tistem so pletne izdelovali tudi Jože Bijol - po domače Matiček iz Zazera in Anton Stare iz Rečice, kasneje pa tudi Janko in Janez Polak.^[13]

28. januarja letos je v seriji Sodobni rokodelci pri Pošti Slovenije izšla tudi posebna znamka z blejsko pletno, ki jo je izdelal Anže Logar, pravnuk Jožeta Bijola. Na Finskem je diplomiral iz gradnje lesenih plovil in tako nadaljuje blejsko tradicijo izdelovanja pletn.^[14]

Danes jih izdelujejo še Matjaž Kokalj – po domače Štajf, Janez Pazlar in družina Zupan (Srečo, Grega in Ljubo) ter občasno za lastne potrebe tudi Miha Vidic.

Pletna, kot jo poznamo danes, je simbol ne samo Bleda, temveč tudi Slovenije, in praznuje 120 let. Ponosni smo!

društvo Bled, 2015, str. 35–50.

4 Prve grobo izdelane čolne oz. deblake so kasneje imenovali tudi *ledenice*. Prve pletne imenovane tudi *plitvice* so bile bolj štrikotne oblike: dolge naj bi bile tudi celo do 20 in široke okoli 2,5 metra s širokim ravnim dnom (Glej v Benedik, 1984).

5 Vir: http://www.nesnovnadediscina.si/sites/default/files/register_nesnovne_kulturne_dediscine_2008-2021_pdf_7.5_mb.pdf, dostopno 28.8.2022.

6 Njeno pripoved je pred leti zapisal sin Srečko Vernig.

7 Anton Marjan Zupan je dolgoletni pletnar in izdelovalec pleten iz Bleda, tradicijo nadaljuje sin Srečko.

8 Domačini iz Mlinega imenujejo dostop do potoka Jezernice z izrazom »zagada«.

9 Še leta 1990 so bile pletne dolge okoli 620 cm, danes pa je z odlomkom omejena dolžina pletne do 8 metrov (ustni vir Anže Logar).

10 Anton Zupan – Ksel starejši je bil tesarski mojster in tako stric Vitomila Zupana, ded od Terezije Vernig (rojene Zupan) ter praded od pletnarja Antona Marjana Zupana in njegovega bratranca Srečkota Verniga.

11 Tone Marolt piše, da je sodeloval tudi Blažev oče tesarski mojster Blaž Jan starejši – Turšč, rojen leta 1845 (Glej v Marolt, 2019).

12 Na povabilo kneza Windischgrätzki in barona Jožefa Schwegla je leta 1883 Bled obiskal cesar Franc Jožef I., ki so ga s tem čolnom peljali po jezeru. Prva pletna zgrajena na Bledu se je zgledovala ravno po tem čolnu in je tako bila približno 2 metra krajša od današnjih (Glej v Marolt, 2019).

13 Jože Bijol (1870–1948) je bil zadnji cerkovnik na otoku v letih med 1906 in 6.12.1943, ko so jih z otoka izgnali nemški okupatorji (ustni vir Anže Logar; glej tudi v Marolt, 2019).

14 Vir: <https://www.posta.si/zasebno/znamke-in-filatelija/galerija/postna-znamka/74051/Sodobno-oblikovanje-lesa>, dostopno 24.8.2022.

PARNA ŽELEZNICA SREDI BLEDA

Marjan Zupan

Po železniški postaji Lesce – Bled, ki je leta 1870 blejski biser povezala z »železno cesto«, se je leta 1906 železnica s postajo Bled – jezero še znatneje približala Bledu. Leta 1990 pa je z miniaturno turistično železnico parna železnica vstopila v sam center Bleda. Izvedbe tovrstnega projekta se je lahko polotil le človek več znanj o železnici, lokomotivah, termodinamiki, mehaniki in raznolikih tehnologijah obdelave materialov. Prav vse navedene lastnosti lahko pripišemo Urošu Filipliču izhajajočemu iz železničarske družine, ki je v izdelavo miniaturne parne lokomotive v desetletju poleg bogatega znanja vložil kar nekaj denarja. Urošev model je pomanjšana triosna tendovka vrste T, ki je bila v originalu zgrajena leta 1902, torej pred natanko 120 leti. Miniaturna parna lokomotiva po 185 mm širokem tiru, s petimi vagoni lahko vleče 1400 kg. Ob koncu 80-ih let prejšnjega stoletja je prišlo do dogovora z Markom Potočnikom, tajnikom Turističnega društva Bled in tako je leta 1990 vlakovna kompozicija z do 15 km/h brzela po 70 m dolgi progi pod zgradbo TVD Partizan, na območju današnjega parkirišča. Uroš se je med drugim povezal tudi s strojnim inženirjem Milošem Jocijom, ki je izdelal model dizelske lokomotive (na akumulatorski pogon). Tako je bilo po blejski progi, z mostičem, zapornicami in ostalimi objekti, ki pritičejo železnici, moč slišati sopihanje miniaturnega parnega stroja in občasne zvoke parne piščali. Uroš in Miloš sta v prijetnem okolju izmenjuje prevajala in navduševala mladež, kakor starejše ljubitelje železnic od blizu in daleč. Ob priložnosti so »Blejsko turistično železnico« z lokomotivami obiskali tovrstni zanesenjaki iz nekaterih evropskih držav in zgodil se je pravi pravcati festival miniaturne parne vleke. Roke so si podali zgodovina, inovativnost in turizem. Mineva dobro tridesetletje od atrakcije, ki jo je z Bleda neusmiljeno odnesel čas, kot že kar nekaj tega, kar bi lahko opredelili kot dobro.

Mladi in starejši navdušeni nad delovanjem parne lokomotive, foto Marjan Zupan

Doživetje Blejske turistične železnice, foto Marjan Zupan

ODVRŽENE LETALSKE BOMBE NAD KRNICO V ČASU PRVE SVETOVNE VOJNE

Drago Bregant

14. avgusta leta 1917 je italijanska vojska izvedla, s ciljem uničiti prometno železniško križišče v zaledju soške fronte, napad na Jesenice in Koroško Belo. Napad je potekal iz Pordenona preko Čedad, Baške grape, Bohinja ter Gorij in Bleda v dveh valovih. Prvi napad je bil zjutraj, drugi napad pa zgodaj popoldne. Letala so odvrгла približno 6 ton eksplozivnih in zažigalnih bomb. Škoda je bila precejšnja, saj je bila poškodovana železnica, skladišča, Koroška Bela pa je utrpela veliko škodo, zgorelo je

46 hiš in 22 hlevov, zagorela pa je tudi farna cerkev sv. Ingenuina in Albuina. Zgoreli so tudi kozolci, v katerih so bili že pridelki ter svinjaki s prašiči. Italijanska vojska je napad izvedla z letali Caproni Ca.33. Eden od teh je dve bombi odvrigel na Zaplatu na Porovem in Potokarjevem rovtu, kjer sta še danes vidna kraterja.

Vir: Mag. Matjaž Ravbar, Stoletnica bombardiranja Koroške Bele, in pričanje dr. Žige Voduška, ki je bil ob času bombardiranja star 4 leta, ki je z ostalimi otroci na Obočnici za rojstno hišo opazoval prelete.

PREDAVANJA

BOURBONS

MUZEJSKO DRUŠTVO BLED

ZKB ZAVOD ZA KULTURO BLED

OKTOBER, NOVEMBER: TORKI OB 19. URI, FESTIVALNA DVORANA BLED

IZ KNJIGE O LEPEM VEDENJU, 1910

»Ko začne godba igrati se svoji dami prikloniš, dama pa z rahnim priklonom vstane, položi svoj buket na stol, pahljačo pa obdrži v roki. Ti ji podaš desno roko, nato pa stopita med plesalce. Z desnico objameš plesalkin pas, z levico pa primeš njeno desno roko, dama pa levo roko, v kateri drži pahljačo ali robec, nalahko položi na ramo plesalčevu.«

»Ko greš v umetniško razstavo, si nabavi katalog. V razstavi tujcev ne nadleguj in se ne vmešavaj pod nobenim pogojem v pogovore drugih. Svojo sodbo povedj znanecem in prijateljem, ki so s teboj; ne govori preglasno, ne dirjaj skozi vse sobane, pa se tudi predolgo ne ustavlja pred podobami, ki bi si jih tudi drugi radi od iste strani ogledali. Zelo grdo je, če se kdo, zlasti pa če se mlada dekleta pred podobami, ki niso zanja, hehetajo; dobrega vtisa ne bodo s tem na nikogar napravile. Otrok ne kaže vlačiti po razstavah.«

PREPOZNANI

ISSN 2712-4541

917727124541051

OBČASNIK RAZGLEDI, 12/2022 - Izdajatelj Muzejsko društvo Bled, Bodešče 12, 4260 Bled, www.mdbled.si, e-pošta: muzejskodrustvobled@gmail.com. Odgovorni urednik: Srečo Vernig, uredniški odbor: Drago Bregant, Damjan Mulej, Niko Mučič, Srečko Vernig, Marjan Zupan, Janez Bizjak, Janez Hudovernik. Občasnik izhaja štirikrat letno, brezplačno ga prejemajo vsi naslovniki v občini Bled in Gorje, v nakladi 4200 izvodov. Oblikovanje: Niko Mučič, CUT Bled, tisk: Antus Jesenice. Občasnik RAZGLEDI Muzejskega društva Bled je vpisan v razvid medijev Ministrstva za kulturo RS pod zaporedno št. 2332. Muzejsko društvo Bled ima status nevladne organizacije na področju kulture.

KDO JIH PREPOZNA?

Prosimo bralce, da sporočijo imena prepoznanih oseb na fotografiji na naslov: muzejskodrustvobled@gmail.com

Miha Larisi, ki prepoznal večino oseb na fotografiji, je napisal: »Fotografija je nastala nekje leta 1984-87, ko so člani ŠD Gorje (takratni Partizan) pomagali pri odstranjevanju velikih količin snega v soteski Vintgar. Original se nahaja v osebni arhivi Nikice Larisi, našla se je pa med pripravo biltena ob 100 letnici ŠD Gorje.« Jernej Kocjančič in Miro Zalokar sta prepoznala vse osebe na fotografiji. Na sliki od leve proti desni: Matevž Bizjak (Nežnekov z Grabča, takratni predsednik TD Gorje), Klemen Slivnik, Miro Zalokar, Matjaž Ličef, Vinko Larisi in Alojz Klinar (takratni gospodar TD Gorje).